

Teatterikeskus ry:n lausunto eduskunnan sivistysvaliokunnalle HE 132/2020 vp Hallituksen esityksestä eduskunnalle laeiksi esittävän taiteen edistämisestä sekä opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetun lain muuttamisesta

Teatterikeskus ry edustaa nykyisen valtionosuusjärjestelmän ulkopuolisen, niin sanotun esittävän taiteen vapaan kentän, ammattilaisorganisaatioita. Jäsenemme edustavat laajasti uutta luovaa teatterin, tanssin, sirkuksen, musiikkiteatterin, performanssin ja soveltavan taiteen toimijakenttää.

Teatterikeskuksen näkökulmasta on tärkeää, että esittävän taiteen valtionosuusuudistus saadaan nyt valmiiksi, ja että siihen valtionalouden kehityksessä varattu lisärahoitus tulee koko esittävän taiteen kentän kehittämisen hyödyksi. Vapaan kentän ammattiorganisaatioiden näkökulmasta uudistus ei edelleenkään ole riittävä, mutta puutteistaan huolimatta se kannattaa nyt toteuttaa.

Esittävän taiteen valtionosuusuudistus on osaltaan vahvistanut jo nyt vapaan kentän toimijoiden tilannetta, kun osana uudistuksen ensimmäistä vaihetta Taiteen edistämiskeskuksen jakamien toiminta-avustusten järjestelmään luotiin 3-vuotisia toiminta-avustuksia ja 5-vuotisia kehittämisavustuksia. Osana uudistusta esittävän taiteen vapaan kentän toiminta-avustuksiin on myös saatu kauan kaivattua lisärahoitusta vuosina 2019 ja 2020.

Valtionosuusuudistuksen yhtenä tavoitteena on ollut tuoda lisää joustavuutta järjestelmään, joka on ollut lähes sementoitu nykyisille valtionosuusteattereille ja -orkestereille. Uusien toimijoiden on ollut vaikeaa päästä sisään valtionosuusjärjestelmään, koska toimijoita ei ole poistunut järjestelmästä, ja siihen tullut lisärahoitus on monesti kohdistunut yksikköhinnan korotukseen, eikä jaossa olevien henkilötyövuosien lisäämiseen.

Vapaalla kentällä on useita jo vuosikymmeniä toimineita ammattiorganisaatioita, joiden toiminta täyttää valtionosuustoiminnalle asetetut edellytykset. On ensiarvoisen tärkeää, että valtionosuusjärjestelmän uudistus nyt toteutuu ja näillä toimijoilla on vihdoinkin realistinen mahdollisuus nousta lain turvaaman rahoituksen piiriin.

Teatterikeskuksen pelkona on, että uudistuksen tavoite joustavuuden lisäämisestä ei pitkällä tähtäimellä kuitenkaan toteudu riittävässä määrin. Lakiesityksessä ehdotetaan, että valtionosuusjärjestelmän piiriin otetaan toimijoita kolmen vuoden määräajaksi tai toistaiseksi, kuitenkin niin että toistaiseksi järjestelmän piirissä olevien toimijoiden toimintaa arvioidaan kuuden vuoden välein.

Koko esittävän taiteen kentän kehittymisen näkökulmasta olisi parempi, että myös kuusivuotiset päätökset olisivat määräaikaista. Nyt uhkakuva on, että nykyiset valtionosuustoimijat pääsevät järjestelmän piiriin automaattisesti toistaiseksi ja kolmen vuoden määräaikaisten päätökset ovat eräänlainen välitila vuosijärjestelmän ja harkinnanvaraisten toiminta-avustusten välillä. Tällöin mahdolliset muutokset järjestelmässä koskevat vain nykyisten vapaan kentän toimijoiden siirtymistä sisään tai ulos järjestelmästä, eikä todellista kaikkien toimijoiden yhdenvertaista toiminnan arviointia tapahdu.

Teatterikeskus kiittää lain perusteluissa olevaa lausetta ”Lisämäärärahan jakautumisesta esittävän taiteen valtionosuuksien ja vapaan kentän toiminta-avustusten kesken päätetään vuoden 2022 talousarviossa.”

Pelkkä uudistus ei nimittäin edelleenkään ratkaise sitä taloudellista kuilua, joka on esittävän taiteen valtionosuustoimijoiden ja vapaan kentän välillä. Tämän vuoden harkinnanvaraisia toiminta-avustuksia jaettiin yhteensä 102:lle vapaan kentän teatteri-, tanssi- ja sirkustoimijalle yhteensä 8,2 milj. euroa, kun samaan aikaan 57 vos-teatteria ja -tanssiryhmää saivat yhteensä 57,2 milj. euroa. Tämän vuoksi Teatterikeskus katsoo, että osa uudistukseen varatusta lisärahoituksesta tulisi edelleen ohjata vahvistamaan vapaan kentän toiminta-avustuksia. Lisäksi esimerkiksi Tanssin talo tarvitsee riittävän rahoituksen täysipainoiseen toimintaan. Nyt sen rahoitus on osa edellä mainittua 8,2 milj. euron toiminta-avustusten kokonaispottia.

Vapaan kentän organisaatioiden ja nykyisten vos-toimijoiden välillä on ollut paitsi taloudellinen kuilu, myös taiteelliseen arviointiin ja toiminnan laadun arviointiin liittyvä epäkohta: vapaan kentän toimijoita arvioidaan vuosittain Taiteen edistämiskeskuksen toiminta-avustuksen hakemisen yhteydessä, mutta nykyisiin vos-toimijoihin ei ole kohdistunut taiteellista tai toiminnan laadun arviointia rahoitusjärjestelmän laskennallisen luonteen vuoksi.

Uudistus tarjoaa tähän osittaisen muutoksen, kun jatkossa vos-toimijoita arvioitaisiin kolmen tai kuuden vuoden välein. Teatterikeskus on pitänyt uudistuksen yhteydessä esillä sitä, että koko esittävän taiteen kenttää tulisi arvioida yhtäläisillä kriteereillä, koska toiminnan muodot ovat rahoitusjärjestelmästä riippumatta kuitenkin toisiaan vastaavia. Olemme esittäneet, että myös vos-toimijoita arvioitaisiin Taiteen edistämiskeskuksen asettamilla kriteereillä, joita sovelletaan vapaan kentän toimijoiden arvioinnissa (*toiminnan tavoitteellisuus ja laatu, toiminnan laajuus ja vaikuttavuus, taiteellisen sisällön laatu, talouden kestävyys ja realismi*). On hyvä, että uudessa järjestelmässä toimintaa arvioidaan määrääjain, mutta koska arviointiin käytetään eri kriteereitä, eivät kaksi eri rahoitusjärjestelmää kohtelee kenttää vieläkö yhdenvertaisesti.

Uudistuksessa on monia hyviä asioita, kuten sen ytimessä oleva soveltamisalan laajentuminen kattokäsitteeseen *esittävä taide*. Hyvää on se, että ministeriön aiemmin valtionosuustoimijoille myöntämät harkinnanvaraiset avustukset poistuvat ja toimijoiden erityistehtävät, esimerkiksi lapsille tai kielivähemmistöille suunnattu toiminta, huomioidaan korotetulla valtionosuusprosentilla. Tämä selkeyttää laskennallista järjestelmää.

On hyvä, että korotetun valtionosuusprosentin perusteeksi mainitaan laaja ”muu kulttuuripoliittinen syy”, josta esimerkkinä mainitaan tanssi- ja sirkustoiminta, koska näiden taidemuotojen toimijoilla ei ole yhtä vakiintuneita rakenteita kuin puheteattereilla. Perustetta tulisi soveltaa myös muihin vapaan kentän toimijoihin, joiden kuntarahoitus on selvästi nykyisiä vos-toimijoita heikompaa, ja jotka siksi ovat rakenteellisesti haavoittuvammassa asemassa. Peruste on hyvä myös, koska se antaa tarvittaessa mahdollisuuden huomioida korkeammalla rahoituksella esittävän taiteen kentässä tapahtuvia muutoksia ja tarpeita.

Nyt eduskunnalle annettuun lakiluonnokseen on lisätty uudistusta valmistelleen työryhmän esityksen jälkeen 9 §, jossa säädetään erityisestä valtionosuuslautakunnasta. Lautakunnan asettaisi opetus- ja kulttuuriministeriö ja sen tehtävänä olisi antaa asiantuntijalausuntoja valtionosuusjärjestelmän piiriin hakevien toimijoiden hakemuksista.

Koska pykälä on uusi, eikä siitä ole ollut keskustelua missään aiemmassa uudistuksen vaiheessa, on vaarana, että se herättää esittävän taiteen kentällä kysymyksiä ja hämmennystä lautakunnan kokoonpanosta, tehtävästä ja suhteesta Taiteen edistämiskeskuksen esittävän taiteen toimikuntaan. Toivomme, että opetus- ja kulttuuriministeriö ja Taiteen edistämiskeskus kiinnittävät jatkossa erityistä huomiota selkeään viestintään esittävän taiteen kentän suuntaan, jotta väärinymmärryksiltä asiaan liittyen välttyään.

Teatterikeskuksen ja vapaan kentän näkökulmasta on ongelmallista, että uuden lautakunnan asettamista perustellaan lakiehdotuksen perusteluissa sillä, että valtionosuutoimijoiden arvioinnissa ”tarvitaan eri tyyppistä asiantuntemusta kuin Taiteen edistämiskeskuksen yhteydessä toimivien taidetoimikuntien tekemässä vertaisarvioinnissa”.

Viitaten jo aiemmin mainittuihin Taiteen edistämiskeskuksen vapaan kentän toiminnan rahoitukselle asettamiin kriteereihin, tuntuu epäoikeudenmukaiselta, että ministeriön perusteluissa kahdessa eri rahoitusjärjestelmässä toimivia organisaatioita pidetään edelleen näin erillisinä ja niiden toiminnan arviointiin suhtaudutaan eri tavalla. Teatterikeskuksen mielestä olisi tarpeen edelleen vahvistaa Taiteen edistämiskeskuksen resursseja ja asiantuntijuutta koko kentän yhdenvertaisena arvioijana.

Teatterikeskuksen näkökulmasta valtionosuustoimijoiden ja vapaan kentän toimijoiden välillä on erityisesti viime vuosina ollut runsaasti yhteistyötä, osaamisen jakamista, yhteistä taiteellista kehittämistä ja pyrkimystä häivyttää kategorista jakoa ”kahteen eri kenttään”. On harmillista, että rakenteiden kautta kahtiajako näyttää kuitenkin edelleen säilyvän.

Kaiken yllätetyn jälkeen Teatterikeskus painottaa, että esittävän taiteen valtionosuusjärjestelmän uudistus ja siihen liittyvät lakimuutokset on syytä nyt toteuttaa. Uudistusta on työstyetty pitkään yhteistyössä esittävän taiteen kentän kanssa ja kentän näkemystä on kuultu kiitettävästi läpi uudistustyön.

Taide- ja kulttuurialan yhteisenä uhkana on Veikkauksen tuottojen lasku ja sen vaikutukset julkisen rahoituksen tasoon. Teatterikeskus painottaa, että työvoimavaltaisen esittävän taiteen kentän rahoituksen säilyttäminen riittävällä tasolla on ensiarvoisen tärkeää. Rahoitusta tulee kehittää edelleen niin, että taloudellinen kuilu valtionosuusjärjestelmän ja vapaan kentän toimijoiden välillä tulevaisuudessa pienenee ja poistuu. Se on koko esittävän taiteen kentän etu ja luo mahdollisuuden taiteen sisältöjen tärkeälle kehitymiselle kohti 2030-lukua.

Teatterikeskus ry:n puolesta,

Kaisa Paavolainen,
vt. toiminnanjohtaja

Teatterikeskuksen jäsenet:

Aura of Puppets, Arja Tiili Dance Company, Carl Knif Company, Circus Maximus, Compañia Kaari & Roni Martin, Esitystaiteen seura, Greta Productions, Grus Grus Teatteri, Höyhentämö, Improvisaatioteatteri Stella Polaris, Improvisationsteater Stjärnfall, Kaiken keskus, Katja Lundén Company, Keski-Uudenmaan Teatteri, Klockriketeatern, KokoTeatteri, Maria Baric Company, Musiikkiteatteri Kapsäkki, Myllyteatteri, Oblivia, Osiris Teatteri, Ooppera Skaala, PerformanceSirkus, Piste Kollektiivi, Rakastajat-teatteri, Red Nose Company, Sirkus Magenta, Suomalainen kamariooppera, Taiteilijayhdistys Hiljaisuus, Tanssiteatteri Auraco, Tanssiteatteri Tsuumi, Teatteri Avoimet Ovet, Teatteri ILMI Ö., Teatterikone, Teatteri Metamorfoosi, Teatteri Quo Vadis, Teatteri Siperia, Teatteri Taimine, Teatteri Takomo, Teatteri Telakka, Teatteri Totti, Teatteri Vanha Joko, TEHDAS Teatteri, Todellisuuden tutkimuskeskus, TOTEM-teatteri, Universum, Valtimonteatteri, WAUHAUS